

Ўзбек ўғлони Файзулла Хўжаев

Наманган вилоят тарихи ва маданияти давлат музейи катта

*илмий ходими **Валиева Ҳадияхон***

У 1913 йилдан жажидчилик ҳаракатига қўшила бошлайди. 1916-1920 йилларида амирликдаги манархистик тузумга қарши чиқиб “Ёш бухороликлар ” партияси (1917 йилдан қонуний МК аъзоси) раҳбариятликларидан бирига айланади. Амир Олимхоннинг демократик ислохотлари эълон қилинганида , у “Манифести” ни қўллаб қувватлаган намоёиш ташкилотчиларидан бири бўлди. Тарқатиб юборилгандан кейин эса Эски Бухородан кетиб, янги Бухоро ва Тошкентда фаолият юрита бошлади. Файзулла Хўжаевнинг “Ёш бухорийлар” партиясидаги энг яқин дўсти ва сафдошларидан бири шоир ва тарихчи Абдурауф Фитрат эди.

У октябр инқилоби бошида Россиядаги инқилобий қомита вакили сифатида “Колесо воқеалари ” да Бухоро амирлигига қарши чиқишда ҳам қатнашган. Нутқ мағлубиятига учрагач, Туркистонга қочиб кетиб, Амир ҳукумати томонидан ўлимга ҳукм қилинади.

Москвага кетаётиб , Файзулла Хўжаев Атаман Дутов ҳукумати томонидан хибсга олинади ва Оренбург қамоқхонасига қамалади. Озодликка чиқиб эса Москвада ишлай бошлайди.

Файзулла Хўжаев 1919 йилнинг охирида Тошкентга келиб , бу ерда “Ёш бухорчилар инқилобчилар “ буюросини тузади.ва Учқун газетаси муҳаррири сифатида иш бошлайди . Бухородаги инқилобий яширин тузулмалар билан алоқа ўрнатгач , уларни инқилобий адабиётлар билан таъминлайди.

1920 йил 20 сентябр курулли Чоржўй кўзғолони чоғида Совет қўшинлари ёрдамида Ёш бухороликлар амирнинг ағдарилишига эришилади. Бу воқеалардан биров аввал 24 ёшли Хўжаев инқилобий қомита

раиси этиб тайинланган эди. 1920 йилнинг сентябрида эса РКП сафига кўшилади.

У Ўзбекистон СССР таркибига киргунга қадар (1920 йил сентябрь – 1924 йил декабрь) халқ нозирлари Совети раиси сифатида Бухоро Халқ Совет Республикаси ҳукуматни бошқарган. Ўзбекистонда кўзғолончилар отрядларини тор-мор этишда қатнашган. 1922 йилдан КПСС МК Ўрта Осиё буюроси аъзоси бўлади.

Ўзбекистон ССР ташкил топиши билан Ўзбекистон ССР инқилобий комитаси раиси этиб тайинланади. 1925 йил 17 февралда эса Ўзбекистон ССР курултойи декрети билан ССР инқилобий қомитаси раиси этиб тасдиқланади. Ўзбекистон ССР халқ комиссари Совети ва Ўзбекистон ССР марказий ижроия қомитаси президиуми аъзосига айланади . Учунчи чақириқ СССР марказий ижроия қомитасининг биринчи сессияси (1925 йил 21 май) эса СССР марказий ижроия қомитаси раислардан бири этиб сайланади.

1920-30 йилларда Ўзбекистон ССР ва Ўзбек комунистлари раҳбарларидан бири бўлади. Бироқ у ВКП нинг олий партия органига сайланмаган, шунингдек Марказий Комитети аъзоси ҳам бўлмаган.

1934 йил 9 ноябрда Бутун иттифоқ Болшевиклар Комунияттик партияси Марказий Комитети сиёсий буюроси қарорига кўра , Хўжаев Марказий Комитетнинг “Бойско-кулак қаршилиққа қарши куруш” сиёсий комиссиясига аъзо бўлади. Комиссиянинг бошқа аъзолари Куйбишев ва Икрамовлар эди.

Хўжаев жамият тараққиётига хисса қўшувчи “илғор унсурлар” ва “илғор кучлар” га таянган. У жадиждларни ана шундай кучлардан бири деб хисоблаган. Жадиждларнинг шаҳарнинг майда қатламлари “талабалар, майда дўконлар ва амалдорлар” қўллаб қувватлаган. Шунга қарамай бу унсурларнинг деҳқон халқидан ажралиши уларнинг ” олдинги зиёлилар”га айлантиради. У МАРказий Осиёда муҳим Пролетарият мавжудлигини инкор этди. Шу билан тараққиёт йўлидаги тўсиқларни сарой идораси ва

бюрократияга таянган ҳолда “амирий деспотизм” деб ҳисобларди. У мулкада (хизмат учун ажратмалар) феодализм унсурларини кўрган.

1937 йил 17 июнь куни Ўзбекистон ССР Комунистик (Болшевиклар) партияси курултойидан сўнг барча давлат партиявий лавозимлардан озод қилинган. У бутун иттифоқ компартияси (блошевиклар) сафидан чиқариб юборилиб, 9 июлда Тошкентда қамоққа олинган. 1937 йил сўроқ пайтида қийноққа солиниб , калтакланган. У Ўзбекистонда совет хокимиятини ағдаришга қаратилган фитна уюштирилганликда , шунингдек , Германия, Япония, Польша ва АҚШ фойдасига жосустлик қилинганликда айбдор деб топилиб, 1938 йил 13 мартда ўлимга ҳкум қилинади.Ўша йилларнинг 15 мартада эса Коммунарка полигоида отилади.

Файзулла Хўжаев 1965 йилда тўлиқ реабилитация қилиниб , Сталинча қатағон қурбони сифатида партия сафига қайта тикланади.

Фойдаланилган адабиётлар

1. .Наманган ҳақиқати газетаси 2018й.
2. .А. Азизов Мозий сабоқхонаси
3. .Узбек коғози. Гулистон журнали 2021й/2.
4. .Когоз тарихидан. Фан ва турмуш журнали 1999й /3-4.
5. . Интернет сайтлаи.